

«Захист України»

Статті 17 та 65 Конституції України визначають, що захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу, обов'язком громадян України. Захисну функцію виконують Збройні сили України, боєздатність яких значною мірою залежить від особового складу, зокрема підготовленості молоді.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про основи національного спротиву» підготовка здобувачів освіти до національного спротиву розпочинається на третьому рівні повної загальної середньої освіти та здійснюється у закладах загальної середньої, професійної та фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні, шляхом вивчення навчального предмета «Захист України» та проведення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання молоді. Програма предмета розробляється та затверджується МОН за погодженням з Міністерством оборони України.

Організаційні засади викладання навчального предмета «Захист України» та діяльності Осередків визначаються, зокрема, Порядком проведення початкової загальної військової підготовки, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2024 № 1393 (зі змінами), а також Положенням про осередок з вивчення навчального предмета «Захист України», затвердженим наказом МОН від 14.04.2026 № 615 (зі змінами).

У 2026/2027 навчальному році організація викладання предмета «Захист України» здійснюється з урахуванням нормативного врегулювання діяльності Осередків, подальшого впровадження практико орієнтованого формату навчання, оновленого матеріально-технічного забезпечення та системи професійної підтримки педагогічних працівників.

Організацію викладання предмета у 2026/2027 навчальному році необхідно здійснювати з урахуванням листа Міністерства освіти і науки України від 17.08.2026 № 1/17756-26 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році».

Освітній процес

Організація освітнього процесу з навчального предмета «Захист України» у 2026/2027 навчальному році здійснюється відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про оборону України», «Про національну безпеку України», «Про основи національного спротиву», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Стратегії

утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 № 1322, Порядку проведення початкової загальної військової підготовки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2024 № 1393 (зі змінами), Положення про осередок з вивчення навчального предмета «Захист України», затвердженого наказом МОН від 14.04.2026 № 615 (зі змінами, внесеними наказом МОН від 01.05.2026 № 714), та інших чинних нормативно-правових актів.

У 2026/2027 навчальному році для учнів, які продовжують навчання за чинною моделлю 10–11 класів, застосовується Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392, у чинній редакції. Державний стандарт профільної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.07.2024 № 851 (зі змінами, внесеними, зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2026 № 1000), набирає чинності з 01.09.2027. Учні, які розпочали навчання до впровадження нового стандарту, завершують його за стандартом, за яким розпочали навчання; до 01.09.2027 новий стандарт також застосовується у випадках, передбачених законодавством для експериментальних та пілотних проєктів.

Відповідно до частини першої статті 8 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» під час організації та здійснення підготовки громадян України до військової служби не допускаються будь-які форми дискримінації, у тому числі за ознакою статі. Формування окремих навчальних груп для хлопців і дівчат під час вивчення предмета «Захист України» не здійснюється; усі здобувачі освіти навчаються за єдиними підходами.

Наголошуємо, що стаття 7 Закону України «Про освіту» визначає українську мову як мову освітнього процесу. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.10.2023 № 1/16742-23 «Про застосування державної мови у сфері освіти» закликає не застосовувати мову агресора в освітньому процесі.

Поділ на групи під час вивчення предмета «Захист України» слід здійснювати відповідно до чинної редакції Порядку поділу класів на групи під час вивчення окремих предметів (інтегрованих курсів) у державних, комунальних закладах загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 20.02.2002 № 128. Для «Захисту України» учнів і учениць 10–11 класів розподіляють у групи чисельністю від 8 до 15 осіб без поділу за статтю.

Моделльна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, залишається в офіційному переліку навчальних програм МОН для 10–11 класів. Програмі надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» наказом МОН від 08.08.2024 № 1116; її погоджено Міністерством оборони України листом від 24.04.2024 № 220/5643.

Інноваційний освітній проєкт всеукраїнського рівня за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета / інтегрованого курсу «Захист України»», запроваджений наказом МОН від 01.07.2024 № 940, продовжено наказом МОН від 30.07.2026 № 1260. Строк реалізації Проєкту визначено з серпня 2024 року до серпня 2029 року.

Отже, у 2026/2027 навчальному році Інноваційний освітній проєкт триває. Заклади освіти, які є учасниками Проєкту, організовують викладання відповідно до умов його реалізації та модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс». Інші заклади освіти обирають чинну навчальну програму відповідно до власної освітньої програми та навчального плану, з урахуванням нормативних вимог щодо організації викладання предмета та діяльності Осередків.

Відповідно до наказу МОН від 20.06.2025 № 890 у Типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти III ступеня, затвердженій наказом МОН від 20.04.2018 № 408, на вивчення предмета «Захист України» у 10–11 класах передбачено 2 години на тиждень. На профільному рівні типовим навчальним планом передбачено 5 годин на тиждень (інваріантний складник).

На офіційному вебсайті МОН у переліку навчальних програм для 10–11 класів станом на серпень 2026 року розміщено такі програми з предмета «Захист України»:

- «Захист України. Рівень стандарту». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти;
- «Захист України. Профільний рівень». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти;
- «Захист України. Інтегрований курс». Модельна навчальна програма для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

Заклади, які долучилися до Інноваційного освітнього проєкту, здійснюють викладання за модельною навчальною програмою «Захист України. Інтегрований курс»; заклади, що не є учасниками Проєкту, навчають за чинними програмами рівня стандарту або профільного рівня відповідно до освітньої програми та навчального плану закладу. Вибір форм, методів і засобів навчання, порядок вивчення тем та розподіл годин здійснюються педагогічними працівниками в межах вимог відповідної програми.

Оцінювання результатів навчання учнів 10–11 класів здійснюється відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.04.2011 № 329. Для закладів — учасників експериментального впровадження Державного стандарту профільної середньої освіти особливості оцінювання визначаються окремими методичними рекомендаціями МОН у межах експерименту.

Діяльність Осередків у 2026/2027 навчальному році необхідно організовувати відповідно до Порядку проведення початкової загальношкільської підготовки,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2024 № 1393, та Положення про осередок з вивчення навчального предмета «Захист України», затвердженого наказом МОН від 14.04.2026 № 615 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 27.04.2026 za № 578/45972; nabralo chinnosti 19.05.2026), зі змінами, внесеними наказом МОН від 01.05.2026 № 714. Положення поширюється на визначені ним державні та комунальні заклади освіти й міжшкільні ресурсні центри; Осередок є структурним підрозділом закладу, а положення про конкретний Осередок затверджує керівник закладу за погодженням із засновником або уповноваженим ним органом.

Матеріально-технічне забезпечення викладання предмета «Захист України» слід здійснювати відповідно до Типового переліку засобів навчання та обладнання, затвердженого наказом МОН від 10.05.2024 № 659, у чинній редакції. Таблицю 1 Переліку оновлено наказом МОН від 03.07.2025 № 963, zareestrovanim u Ministerstvi yustitsii Ukraini 08.07.2025 za № 1046/44452.

Рекомендуємо керівникам закладів освіти, на базі яких створено Осередки, керуватися чинною редакцією Типового переліку під час планування закупівель, обліку та організації освітнього середовища.

Відповідно до Положення викладання навчального предмета «Захист України» здійснюється у тренінговому форматі на засадах концентрованого навчання — через чотири- або восьмигодинні інтенсиви. Вони організовуються відповідно двічі на місяць, один раз на місяць або протягом одного навчального тижня на семестр. Такий формат передбачає концентрацію занять у межах навчальних днів на базі Осередку замість традиційних щотижневих окремих уроків.

Для допомоги педагогічним працівникам у проведенні занять за окремими модулями можуть залучатися ветерани війни, представники органів сил безпеки і оборони за погодженням з їх керівниками, а також представники інститутів громадянського суспільства. Викладання предмета та забезпечення виконання навчальної програми здійснюють педагогічні працівники відповідно до законодавства.

Ветерани війни, зацікавлені у викладанні предмета, можуть скористатися механізмом професійної адаптації, що передбачає відповідне підвищення кваліфікації та укладення тристороннього договору між закладом освіти, ветераном і структурним підрозділом з питань ветеранської політики. Процедура деталізована у Методичних рекомендаціях, затверджених спільним наказом МОН та Міністерства у справах ветеранів України від 17.06.2025 № 868/483.

Під час організації освітнього процесу необхідно зосередити увагу на практичному складникові предмета — до 80 % навчального часу. Не слід підмінювати практичне навчання надмірною кількістю письмових контрольних і самостійних робіт, перечитуванням підручника, механічним заучуванням нормативно-правових актів, понять і визначень або відпрацюванням стройової підготовки.

Відпрацювання практичних навичок може здійснюватися під час навчання в Осередку або шляхом проведення навчально-польових зборів. Якщо збори проводять у 10 класі, МОН рекомендує організовувати їх наприкінці навчального року; тривалість і форму визначає заклад освіти, де створено Осередок. Для практичних занять і зборів можуть використовуватися бази закладів спеціалізованої освіти військового спрямування, закладів освіти із специфічними умовами навчання, міжшкільних ресурсних центрів, центрів підготовки громадян до національного спротиву, добровільних формувань територіальних громад та інститутів громадянського суспільства.

Здобувачі освіти, які належать до релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю або містить інші обмеження щодо практичних навичок, передбачених програмою, вивчають предмет за індивідуальним навчальним планом, який розробляє заклад освіти за письмовою заявою батьків або інших законних представників.

Під час проведення занять з предмета «Захист України» відсутні вимоги до форми одягу вчителя / вчительки та здобувачів освіти. Під час практичних занять, що передбачають активні рухи та переміщення, рекомендовано використовувати зручний одяг і взуття, які не сковують рухів та не створюють додаткових ризиків травмування.

Під час проведення занять з предмета «Захист України» обов'язковими є інструктажі з безпеки для здобувачів освіти. Керівники закладів освіти зобов'язані вживати заходів щодо запобігання травмуванню, встановлювати необхідні вимоги безпеки для практичних занять і своєчасно доводити їх до відома учасників освітнього процесу. Відповідальність за дотримання вимог безпеки безпосередньо на заняттях покладається на вчителів / вчительок навчального предмета «Захист України». Забороняється використовувати засоби, що не входять до чинного Типового переліку засобів навчання та обладнання для забезпечення викладання предмета «Захист України».

Практичні елементи, передбачені обраною навчальною програмою, зокрема робота зі смугою перешкод, організовуються з обов'язковим дотриманням вимог безпеки та з використанням засобів навчання й обладнання, передбачених чинним Типовим переліком.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників

Інформуємо, що підвищення кваліфікації педагогічних працівників на базі Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського може здійснюватися в очній, дистанційній або поєднаній формі відповідно до затверджених програм підвищення кваліфікації та з урахуванням безпекової ситуації.

Педагогічним працівникам, які викладають або планують викладати предмет «Захист України» в Осередках, рекомендуємо систематично підвищувати

кваліфікацію. Під час розроблення та реалізації відповідних програм слід ураховувати Типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», затверджену наказом МОН від 16.08.2024 № 1151 у редакції наказу МОН від 13.07.2026 № 1128.

Додатково лист МОН від 17.08.2026 № 1/17756-26 рекомендує враховувати спеціалізовані типові програми підвищення кваліфікації, затверджені наказами МОН від 15.05.2025 № 736 «Основи стрілецької та тактичної підготовки» та від 06.05.2025 № 686 «Основи пілотування БПЛА мультироторного типу із системою FPV», відповідно до професійних потреб педагогічних працівників та модулів, які вони забезпечують.

У 2026 році МОН продовжує державну підтримку професійного розвитку педагогів предмета «Захист України»: кошти освітньої субвенції спрямовуються на підвищення кваліфікації, підготовку супервізорів та проведення супервізії. Супервізія є добровільною формою професійної підтримки педагогічних працівників і спрямована на розвиток професійних умінь, аналіз практики та пошук рішень у складних педагогічних ситуаціях.

На допомогу вчителю

При підготовці до уроків радимо використовувати періодичні фахові видання та інформаційні ресурси, які слід ретельно перевіряти на вміст забороненого контенту.

Під час підготовки до занять рекомендуємо насамперед використовувати ресурси, прямо наведені в інструктивно-методичних рекомендаціях МОН на 2026/2027 навчальний рік:

- Навчально-методичні матеріали з предмета «Захист України»:
https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:UIED+UIED_06+2025/about
- Оновлений предмет «Захист України»: Історії, що надихають:
https://youtube.com/playlist?list=PLfjqUTZmMuMY&si=a7ozXWi2c09_i2h8
- G7 Сили територіальної оборони ЗСУ готові до спротиву:
<https://sprotyvg7.com.ua/>
- Курс «Когнітивні технології»: <https://victory-neurones.com/>
- Протоколи ТССС: <https://tccc.org.ua/>
- Мобільний додаток Drill: <https://appdrills.com/uk/>
- СБС Симулятор - Знайди Ворога: <https://www.killzone.training/>
- Combat Raccoon:
<https://youtube.com/@combatraccoon2021?si=1BFygydeVjX-Evyr>
- Вишкіл капітанів:
<https://youtube.com/@vyshkillkapitaniv?si=En9x5TVt6vkxv9bX>
- Основи військової топографії: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/basics-of-military-topography/>

- Maysterfly: <https://youtube.com/@maysterfly?si=18kI5V6TQ1L2W2bR>
- Victory Drones (статті та методички): <https://fpv-manuals.victory-drones.com/docs/category/%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2>
- СБС | Сили безпілотних систем: https://youtube.com/@usf_army?si=f4PARhmRapop7HcY
- Курс «Open Source Intelligence - розвідка з відкритих джерел»: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/osint-open-source-intelligence/>
- ВСЕ ПРО МІННУ БЕЗПЕКУ: <https://bezpeka.info/>
- Електронна військова бібліотека: <https://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html>
- Курс тактичної медицини СБУ: протокол ТССС, алгоритми MARCH та PAWS: <https://youtube.com/playlist?list=PLWhDP0v1o10G4jLUB9meDOuIn5X7G4s6T&si=maIkIA-4HwbzjBv6>
- Відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою онлайн-симуляторів: <https://www.lifesaversim.com/ua/>
- Курс «Історія українського громадянського суспільства»: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-044+Jan2024/about>
- Програма ментального здоров'я «Ти як?»: <https://howareu.com/>

Примітка. Для викладання у 10–11 класах за Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти чинними залишаються також інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у 2024/2025 навчальному році, надіслані листом МОН від 30.08.2024 № 1.1/15776-24, у частині, що не суперечить чинним нормативно-правовим актам та рекомендаціям МОН на 2026/2027 навчальний рік.

Станіслав ГАЛЬОНКІН, методист відділу виховної роботи та розвитку цінностей Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського